

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ МІЖБАНКІВСЬКИХ РОЗРАХУНКІВ

В.М. Кравець, к.е.н., Національний банк України

Аналіз роботи загальнодержавної системи міжбанківських розрахунків – системи електронних платежів Національного банку України (далі – СЕП) – за 9 місяців поточного року показує:

- загальна кількість оброблених у СЕП платіжних документів становила близько 92 млн. платежів (на 21 % більше ніж за такий же період 2000 р.);
- загальна сума оброблених платежів становила 846 млрд. грн. (на 28 % більше ніж за такий же період 2000 р.);
- кількість банківських установ-учасників СЕП за 9 місяців 2001 р. збільшилась на 17 банків і станом на 01.10.2001 р. становила 3565 банківських установ.

Незважаючи на те, що СЕП постійно розвивається, вдосконалюється і загалом задовольняє потреби банків у міжбанківських розрахунках, вона побудована з використанням оф-лайнової технології, тобто в СЕП існує певний проміжок часу між моментами списання коштів з кореспондентського рахунку банку-платника та зарахування їх на кореспондентський рахунок банку-отримувача. Для переважної більшості платежів цей проміжок становить від 10 хвилин до 2 годин.

Враховуючи світові тенденції розвитку платіжних систем. Національним банком розроблена в рамках існуючої платіжної системи нова підсистема – система термінових переказів (СТП). Організована на принципово нових засадах – сучасних он-лайнових технологіях, (СТП) дає змогу практично миттєво виконувати важливі платежі, гарантуючи зарахування коштів на кореспондентські рахунки банків-учасників.

Досвід перших місяців експлуатації СТП засвідчив її життєздатність та перспективність. За 6 місяців функціонування через СТП було проведено близько 1 тис. платежів на суму 43 млн. грн.

Широке підключення банків до роботи в СТП дасть змогу на кілька порядків прискорити міжбанківські розрахунки, створити підґрунтя для нового етапу розвитку інформаційних технологій у банківській сфері України.

Національний банк України 7 вересня 2000 р. своєю постановою № 352 визначив початок впровадження пілотного проекту Національної системи масових електронних платежів (далі – НСМЕП).

Пілотний проект передбачає питання, які можуть виникнути при промисловому впровадженні Національної системи масових електронних платежів, та міжбанківський режим випробування системи.

На сьогодні можна констатувати успішне закінчення першого етапу роботи банків у односторонньому режимі пілотного проекту і початок другого етапу, а саме перехід до роботи в міжбанківському режимі.

НСМЕП передбачає участь у системі найбільшої кількості українських банків, підприємств торгівлі (послуг) і населення. Проект системи розроблений Національним банком спільно з вітчизняними постачальниками програмно-технічних засобів і базується на смарт-картках. Особливістю проекту є використання власних можливостей операційної системи, системи безпеки і

супутніх проектів – фінансових додатків до смарт-картки, що дозволяє впроваджувати на першому етапі два основні платіжні інструменти – електронний гаманець і електронний чек, реалізуючи дебетові схеми здійснення платежів. Підготовлена відповідна нормативно-регулятивна база документів.

Для такої ширококомасштабної акції, як впровадження Національної системи масових електронних платежів, надзвичайно важливими є:

- підтримка системи усіма органами державної влади;
- сприяння залученню сфери торгівлі і послуг до прийому платежів з використанням платіжних карток;
- організація вітчизняного виробництва платіжних карток з метою їх здешевлення та доступності для населення з низькими доходами, а також різних платіжних терміналів, банкоматів та ін.;
- контроль з боку держави за безпекою виробництва карток;
- організація виробництва більш надійних (порівняно з існуючими зарубіжними) вітчизняних засобів захисту інформації (алгоритмів криптування).

Оскільки рівень захисту платіжних інструментів Національної системи масових електронних платежів та трансакцій у системі достатньо високий, то вже на сьогоднішній день ряд організацій розпочали впровадження супутніх проектів, що базуються на використанні НСМЕП.

У лютому 2001 р. Національним банком України разом з УДППЗ “Укрпошта” розроблена Програма впровадження НСМЕП в УДППЗ “Укрпошта”. Оплата послуг, що надаються “Укрпоштою”, виконуватиметься із застосуванням платіжних інструментів НСМЕП, що, в свою чергу, має сприяти подальшому розвитку послуг за напрямками:

- видача готівки;
- приймання готівки;
- грошові перекази;
- виплата пенсій та грошової допомоги;
- приймання комунальних та інших платежів.

Ринок електронної комерції в Україні тільки зароджується, але ми маємо позитивні чинники для розвитку Інтернет-комерції. Так, впроваджено систему електронних платежів НБУ, системи біржових торгів, корпоративні платіжні системи, в тому числі типу “банк-клієнт” ряду комерційних банків. Банки, юридичні та фізичні особи набули значного досвіду роботи з міжнародними платіжними системами VISA, MasterCard, American Express тощо. Працює кілька внутрішніх “карткових” проектів. У багатьох банках впроваджено системи грошових переказів типу Western Union. Завдяки цьому не лише банки, а й багато їх клієнтів (підприємства, організації, фізичні особи) зрозуміли та оцінили можливості систем електронних розрахунків.

В той же час, найперспективнішим способом електронного надання банківських послуг є використання системи Інтернет. За допомогою цієї системи послуги банків стануть більш доступнішими і привабливішими для ще більшої кількості клієнтів, якщо їх надавати на основі застосування Інтернет-технологій. Це не данина моді, а усвідомлена стратегія розвитку банківських операцій і послуг у перспективному сегменті ринку.

Практична готовність Інтернету до ведення бізнесу і реальні обороти західного бізнесу в Інтернеті дозволяють зробити висновок: якщо ми маємо намір рухатися разом з прогресом, то і нашому бізнесу доведеться “перейти” в Інтернет і використовувати цифрові гроші в найближчому майбутньому.

Правильно використовуючи надані Інтернетом можливості, можна прискорити розвиток будь-якого бізнесу.

Глобальна мережа Інтернет робить електронну комерцію доступною для фірм будь-якого масштабу. Якщо раніше організація електронного обміну даними вимагала помітних вкладень в комунікаційну інфраструктуру і була доступна лише великим компаніям, то використання Інтернет дозволяє сьогодні вступити в ряди “електронних торговців” і невеликим фірмам. Електронна вітрина в World Wide Web дає будь-якій компанії можливість залучати клієнтів з усього світу. Подібний on-line-бізнес формує новий канал для збуту – “віртуальний”, що майже не вимагає матеріальних вкладень. Якщо інформація, послуги або продукція (наприклад, програмне забезпечення) можуть бути поставлені через Web, то весь процес продажу, включаючи оплату, може відбуватися в on-line-режимі.

Важливою складовою електронного бізнесу є Інтернет-банкінг – управління банківськими рахунками через Інтернет. Це найбільш динамічний і прогресивний напрям фінансових Інтернет-рішень. Як свідчить досвід американських і європейських банків, він дає змогу банку продавати, а клієнту – одержувати максимальний спектр послуг. Значний їх набір містить класичний варіант системи Інтернет-банкінгу. Звичайно ж, можна дізнатися про стан свого рахунку та операції за ним протягом будь-якого проміжку часу, здійснювати всі необхідні транзакції: від сплати комунальних платежів, переказів до отримання кредитів та проведення операцій на валютному і фондовому ринках.

Завдяки сучасним банківським технологіям та системі Інтернет українські банки зможуть запропонувати клієнтам принципово новий пакет послуг, зокрема, електронні послуги: відкриття акредитиву в режимі реального часу, забезпечення відстрочки платежів на обумовлений покупцем термін, надання гарантії, в тому числі підтвердженої віртуальним банком контрагента. Процедура укладання угоди між контрагентами, яка, зазвичай, триває днями, а то й місяцями, пов’язана з телефонними, факсовими витратами, персональними переговорами, за допомогою електронної системи та віртуального банкінгу може бути проведена протягом кількох годин.

Розвиток електронної комерції та Інтернет-банкінгу в нашій країні поки що стримується через нечисленність аудиторії користувачів Інтернету (в Україні їх нині 200-500 тис. порівняно з шістьма мільйонами росіян). Гальмує роботу над новими технологіями, зокрема електронною комерцією та Інтернет-банкінгом, відсутність відповідних законодавчих актів, які регулювали б цей вид діяльності та належного захисту в цій сфері. Але вирішувати ці проблеми доведеться неодмінно, оскільки майбутнє – за описаними технологіями –передовими досягненнями світової науки.

З метою підвищення керованості державними фінансами у 1995 р. в Україні створено Державне казначейство України. Рахунки бюджетних установ і організацій в банках було закрито, натомість відкрито реєстраційні та спеціальні

реєстраційні рахунки в органах Державного казначейства. Облік доходів також почало здійснювати Державне казначейство України.

Для створення оптимальних умов ефективного управління коштами бюджету шляхом консолідації рахунків Державного казначейства у Національному банку та на виконання норм зазначеного Закону, Національним банком запропоновано систему обслуговування коштів Державного бюджету через консолідований рахунок Державного казначейства та надано можливість Державному казначейству проводити розрахунки за коштами державного та місцевих бюджетів через СЕН.

З метою створення умов для консолідації рахунків органів Державного казначейства України в НБУ на базі внутрішньої платіжної системи Державного казначейства прийнято постанову Кабінету Міністрів України і Національного банку України від 15.09.99 № 1721 “Про створення внутрішньої платіжної системи Державного казначейства”. На виконання передбачених цим документом заходів внесено зміни й доповнення до нормативно-правових актів НБУ, які в повній мірі створюють умови для впровадження функціонування консолідованого казначейського рахунку в Національному банку України та подальшого функціонування Державного казначейства в нових умовах.

Слід зазначити, що в кінці 2000 р. та за 9 місяців 2001 р. за консолідованими рахунками в повному обсязі розпочали свою роботу в СЕП 3 обласні управління, а в неповному обсязі – усі обласні управління Державного казначейства України. До кінця 2001 р. передбачається перехід на повне функціонування таких рахунків.

Національний банк України вважає, що кінцевою метою повинно бути функціонування тільки одного банківського консолідованого рахунку Державного казначейства з використанням внутрішньої платіжної системи останнього.

Кравець, В.М. Стан та перспективи розвитку системи міжбанківських розрахунків [Текст] / В.М. Кравець // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. наук. праць. - Суми: УАБС НБУ, 2002. - Т. 5. - С. 16-21.